

12. Ягунов Д. Позитивізм та безпека суспільства або друге життя теорії природженого злочинця // Ринкова економіка: Сучасна теорія і практика управління : зб. наук. пр. / ОНУ ім. І. Мечникова. – Одеса, 2009. – Том 12. – Випуск 26, ч. 2. – С. 132-138.
13. Алегин А. Актуальные проблемы организации информационного обеспечения электронного мониторинга осужденных с применением приборов ГЛОНАСС // Российский следователь. – 2009. – № 24. – С. 30-32.
14. community Corrections. Electronic Supervision Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mcscs.jus.gov.on.ca
15. Electronic Monitoring (EM). Minimum Requirements [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.correct.state.ak.us

УДК 343.415

Колодін Д. О., НУ «ОЮА»

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей кримінального законодавства окремих європейських країн (на прикладі Сан-Маріно, Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Сполученого Королівства та Болгарії) щодо кримінальної відповідальності за фальсифікацію виборчої документації. Стаття містить порівняльний аналіз відповідних положень кримінальних кодексів України та зазначених вище країн Європи.

Статья посвящена исследованию особенностей уголовного законодательства европейских стран на примере Сан-Марино, Нидерландов, Германии, Бельгии, Объединенного Королевства и Болгарии в аспекте установления уголовной ответственности за фальсификацию избирательной документации. Статья содержит сравнительный анализ соответствующих положений уголовных кодексов Украины и указанных выше стран Европы.

The article investigates the specific features of the criminal legislation of some European countries (San-Marino, Netherlands, Germany, Belgium, United Kingdom and Bulgaria) in terms of criminal liability for falsification of election documents. This article contains a comparative analysis of the relevant provisions of the Criminal Code of Ukraine and mentioned above European countries.

Актуальність теми цього дослідження обумовлена низкою факторів. Прагнення Україною до встановлення демократичних стандартів управління ставить надзвичайно високі вимоги щодо забезпечення реалізації прав людини та громадянина, які закріплені у міжнародних документах, до яких приєдналася наша держава, та Конституції України. У будь-якій демократичній державі правова регламентація виборів як сучасного інституту народовладдя повинна відповідати загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права.

Питання встановлення та удосконалення кримінально-правової заборони фальсифікації виборчої документації продовжують бути надзвичайно актуальними для нашої держави у сучасних соціально-політичних умовах. Тому на велику увагу заслуговує європейський досвід регламентації кримінальної відповідальності за фальсифікацію виборчої документації та документів референдумів.

Подана стаття містить порівняльно-правове дослідження положень кримінальних кодексів окремих європейських країн (Сан-Марино, Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Сполученого Королівства та Болгарії), що встановлюють кримінальну відповідальність за фальсифікацію виборчої документації та результатів виборів (референдумів). Ця стаття є логічним продовженням досліджень автора з питань вдосконалення кримінально-правової заборони фальсифікації виборів та результатів референдумів в Україні [1].

Серед вчених, які вивчали зазначену проблематику, можна виділити праці П. Андрушка, І. Бердник, В. Бодаєвського, С. Дерев'янка, С. Лихової, В. Навроцького, В. Тація, С. Яценка, А. Солдатенка, Н. Янюк та інших.

Викладення основного матеріалу статті варто розпочати з висвітлення положень кримінального законодавства тих європейських країн, які досліджується в контексті цього дослідження.

Сан-Марино

Кримінальний кодекс невеликої європейської держави Сан-Марино містить окремі законодавчі положення щодо кримінальної відповідальності за порушення виборчих прав громадян в контексті фальсифікації результатів виборів [2].

Передусім варто наголосити, що в Розділі V КК Сан-Марино («Злочини проти державної гарантії та справжності»), де ст. 295 передбачає відповідальність за «*Матеріальну фальсифікацію в державних документах*». В ст. 295 КК Сан-Марино, зокрема зазначається наступне: «Посадова особа, яка при виконанні своїх функцій фальсифікує або змінює державний документ, піддається покаранню у виді тюремного ув'язнення та позбавлення виборчих прав третього

ступеня. Тюремне ув'язнення зменшується на одну ступінь, якщо діяння вчиняється приватною особою» [2].

Відповідно до ст. 296 КК Сан-Марино («Ідеальна фальсифікація в державних документах»), зазначається: «Посадова особа, яка при виконанні нею своїх функцій неправдиво засвічує факти або заяви, як такі, що дійсно мали місце або всупереч дійсному стану справ, або змінює або уникає фактів або заяв, що мали місце або були отримані, піддається покаранню у виді тюремного ув'язнення та позбавлення виборчих прав третього ступеня. Покарання зменшується на один ступінь, якщо посадова особа видає сертифікат або свідоцтво, які суперечать дійсному стану справ, що стосується фактів, які документ повинен засвідчити» [2].

Крім того, КК Сан-Марино встановлює відповідальність за «підміну особи» (ст. 302). Так, зокрема, зазначається наступне: «Будь-яка особа, яка підмінює своєю особистістю іншу або видає себе за іншу особу, приписує собі неправдиве ім'я або стан, коли внаслідок цього може бути спричинено шкоду, піддається покаранню у виді тюремного ув'язнення першого ступеня» [2].

Проте в контексті теми, що нами досліджується, варто зауважити, що в Кримінальному кодексі Сан-Марино існує окремий розділ присвячений кримінальній відповідальності за діяння, що посягають на вільні вибори. Йдеться про розділ VI («Злочини проти політичних прав»).

У зазначеному розділі встановлено кримінальну відповідальність за два діяння: 1) порушення таємниці голосування (ст. 395); 2) обман при проведенні виборів (ст. 397).

Відповідно до положень ст. 395 КК Сан-Марино, будь-яка особа, яка незаконними методами намагається вплинути на результати тайного голосування, піддається покаранню у виді арешту другого ступеня.

Відповідно до положень ст. 397 КК Сан-Марино, будь-яка особа, яка бере участь у процедурах проведення виборів або жеребкування щодо осіб, які висуваються на заміщення державних посад через референдум або опосередковане голосування, змінює результати голосування або свідоцтва або вчиняє інші обманні дії, піддається покаранню у виді тюремного ув'язнення другого ступеня або позбавлення виборчих або політичних прав третього ступеня.

Крім того, варто наголосити, що ст. 394 КК Республіки Сан-Марино передбачає кримінальну відповідальність за *неучасть у голосуванні*. Нагадаємо, що в Україні участь громадянина у виборах є вільною та добровільною, що є однією зі складових широкому розумінні принципу свободи особи, що отримало відображення у ряді статей Конституції України.

Нідерланди

Російський дослідник І. Бутяйкін у своєму дослідженні з питань встановлення відповідальності за виборчі злочини вказав на те, що Нідерланди також відносяться до країн, які не мають прямих норм, що захищають виборчі права громадян від фальсифікації виборчих документів, документів референдуму і підсумків голосування.

З цим погодитися також не можна, оскільки кримінальне законодавство Нідерландів також містить окремий розділ у Кримінальному кодексі, яким встановлюється кримінальна відповідальність саме за порушення конституційних прав громадян в частині фальсифікації результатів виборів [3, с. 262-263]. Йдеться про розділ IV КК Нідерландів («Злочини пов'язані з виконанням конституційних обов'язків та здійсненням конституційних прав»).

Особливістю КК Нідерландів є те, що у відповідних статтях кодексу відсутні *назви статей*, що робить цей нормативно-правовий акт дещо незручним для користування вітчизняними юристами.

Проте, повертаючись до теми дослідження, можна зазначити, що ст. 127 КК Нідерландів вказує наступне: «Особа, яка у випадку офіційного призначення виборів вдається до будь-яких форм обману, що призводить до визнання голосування недійсним, або до призначення іншої особи, аніж тієї, за яку проголосували, карається тюремним ув'язненням на строк до 6 місяців або штрафом третьої категорії».

Ст. 128 КК Нідерландів вказує наступне: «Особа, яка умисно видає себе за іншу особу й таким чином бере участь в офіційно призначених виборах, карається тюремним ув'язненням на строк до 1 року або штрафом третьої категорії».

Ст. 129 КК Нідерландів вказує наступне: «Особа, яка у випадку офіційного призначення виборів умисно робить недійсними проведення голосування або вдається до будь-якої форми обману, що призводить до результатів, які відрізняються від результатів законно проведеного голосування, карається тюремним ув'язненням на строк до 1 року або штрафом четвертої категорії».

Бельгія

Кримінальне законодавство Бельгії не має прямої норми, що захищають виборчі права громадян від фальсифікації виборчих документів, документів референдуму і підсумків голосування. Кримінальний кодекс Бельгії для притягнення до кримінальної відповідальності за подібні злочини передбачає норми, пов'язані з зловживанням службовим становищем і піддробкою документів.

Сполучене Королівство

У його теперішньому виді виборче право Сполученого Королівства сформувалося на початку 70-х рр. ХХ ст., пройшовши тернистий шлях

та запеклу політичну боротьбу. Упродовж його розвитку все нові й нові групи населення отримували можливість брати участь в парламентських і місцевих виборах. Наприклад, Законом про народне представництво 1918 року були встановлені єдині умови надання виборчого права в графствах і міських поселеннях, право голосу отримали і, за певним винятком, жінки [4, с. 52].

Втілення в життя конституційної вимоги про рівне, пряме виборче право при таємному голосуванні і вільній участі у виборах забезпечується за допомогою різних законодавчих заходів, серед яких досить багато норм кримінально-правового характеру. Оскільки одним із принципів виборчого права є те, що кожна людина, має право голосу, не може скористатися ним двічі, в англійському виборчому праві застосовуються спеціальні процедури для попередження шахрайства на виборах, наприклад з використанням фальшивих бюлетенів, неправильного підрахунку голосів та ін. [4, с. 53].

Відсутність в Англії кримінального кодексу чи іншого окремого акта, що містить норми про кримінальну відповідальність за порушення виборчого законодавства, призвело до того, що такого роду приписи розкидані по різних законів, які регулюють порядок виборів до Палати громад Парламенту, до місцевих органів влади та до Європейського парламенту. Найбільш важливими актами такого роду, як видається, є наступні статuti: Закон про народне представництво 1949 року, Закон про народне представництво 1983 року, Закон про місцеве самоврядування 1992 року, Закон про політичні партії, вибори і референдуми 2000 року, Закон про передвиборчі публікації 2001 року тощо.

Серед перерахованих актів найбільш важливими представляються Закон про народне представництво 1983 року і Закон про політичні партії, вибори і референдуми 2000 року, який не тільки вніс зміни до названий Закон 1983 року у частині, що стосується встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти виборчих прав, а й сам містить 69 складів злочинів, що передбачають відповідальність за порушення правил фінансування виборчих кампаній [4, с. 55].

Німеччина

Відповідно до положень Кримінального кодексу ФРН, кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчої документації встановлена у Главі 4-й кодексу («Злочини проти конституційних органів та проти виборів та голосування»).

Ст. 107 КК ФРН вказує наступне: «Той, хто, шляхом насильства чи погрози силою, заважає проведенню виборів або визначенню його результатів, карається позбавленням волі на строк до 5 років або штрафу, в особливо серйозних випадках у вигляді позбавлення волі на строк не менше 1 року».

Проте безпосередньо теми нашого дослідження стосується наступна стаття КК ФРН, зокрема ст. 107а («Фальсифікація при проведенні виборів»).

Зазначена стаття вказує на те, що «кожна особа, яка голосує або чії дії призводять к неправильному підрахунку голосів, або фальсифікує результати виборів, карається позбавленням волі на строк не більше 5 років або штрафом».

Друга частина цієї ж статті вказує, що «кожна особа, яка неправильно оголошує результати виборів або створює умови, щоб результати виборів були оголошені неправильно, карається так само»

Крім того, на увагу заслуговує ст. 107b Кримінального кодексу Німеччини, яка має назву «Фальсифікація виборчих документів».

В цій статті, зокрема, зазначається, що особа, яка:

- 1) надає можливість іншій особі проголосувати замість себе, за умови, якщо вона знає, що ця інша особа не має права голосувати;
- 2) перешкоджає іншій особі зареєструватися на виборах, якщо вона знала що ця інша особа має на це право;
- 3) дозволяє собі бути висунутим кандидатом на виборах, за умови, якщо вона знає, що такого права не має;

карається позбавленням волі на строк не більше 6 місяців або штрафом у розмірі не більше ніж 180 вісімдесят добових штрафних ставок, якщо це діяння не підлягає більш суворому покаранню відповідно до інших положень Кримінального кодексу ФРН [5].

Щодо об'єкта даного злочину, варто зазначити, що в юридичній літературі і судовій практиці є деякі розбіжності із зазначеного питання. Якщо Верховний федеральний суд Німеччини неодноразово підкреслював, що закон в даному випадку захищає «загальний інтерес у забезпеченні свободи демократичного волевиявлення громадян», то ряд юристів, які пишуть на цю тему, вважають, що поряд з цим в якості самостійного об'єкта виступає «індивідуальний інтерес громадянина в правильній оцінці поданого їм голосу». Проте всі сходяться на тому, що даний параграф КК «служить захисту процесу виборів у всій його сукупності» [4, с. 55].

Ст. 108а Кримінального кодексу Німеччини має назву «Обман виборців». У ній зазначається наступне: «Той, хто шляхом обману змусить іншу особу проголосувати всупереч своїй волі, відмовитися від голосування або зробити свій виборчий бюлетень недійсним, карається позбавленням волі на строк не більше 2 років або штрафом» [5].

Ст. 108b Кримінального кодексу Німеччини має назву «Підкуп виборців». Вона встановлює кримінальну відповідальність за наступні дії: 1) пропонування подарунку або іншої винагороди; 2) обіцянку подарувати або надати винагороду.

Згідно з положеннями зазначеної статті Кримінального кодексу Німеччини, подарунок або винагорода обіцяються особі за участь в голосуванні або неучасть у голосуванні.

Караються подібні дії позбавленням волі на строк не більше 5 років або штрафом.

Друга частина цієї ж статті вказує на те, що аналогічне покарання має бути призначено тому, хто «просить або обіцяє прийняти подарунок або інші винагороду в обмін на відмову від голосування або голосування певним чином» [5].

Цікаво було б зазначити, що для наявності складу підкупу виборця згідно з німецьким КК несуттєво, чи виконав виборець насправді своє зобов'язання при голосуванні. При цьому обіцянку переваг виборцю повинно носити конкретно-особистісний характер (від імені особи), внаслідок чого просте обіцянку соціальних переваг, що є звичайним в передвиборних обіцянках різних партій, не утворює складу злочину [5, с. 55].

Болгарія

Кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборів у Болгарії встановлена Розділом III Глави третьої Кримінального кодексу Болгарії [6, с. 126-127]. Варто також зазначити, що відповідні статті кримінального законодавства Болгарії є доволі лаконічними порівняно із положеннями Кримінального кодексу України аналогічного змісту.

Так, ст. 167 Кримінального кодексу Болгарії вказує, що будь-яка особа, «хто використовує виборче право, не маючи його, карається виправними роботами до 6 місяців або штрафом до 3 левів». Знову-таки, припадає на думку детальна регламентація відповідного складу злочину у вітчизняному кримінальному законі на відміну від кримінального законодавства сусідньої держави та потреба у такому детальному регламентуванні [6, с. 126-127].

Ст. 169 Кримінального кодексу Болгарії зазначає, що «посадова особа, а також особа зі складу виборчої комісії, яка порушила таємницю голосування або будь-яким способом підробила результати виборів, карається позбавленням волі до 3 років або виправними роботами» [6, с. 126-127].

Отже, підсумовуючи викладене вище, можна впевнено сказати, що кримінальне законодавство окремих зарубіжних країн характеризується широкою різноманітністю в контексті побудови кримінально-правових норм, що встановлюють заборону за дії, пов'язані із фальсифікацією виборчої документації та результатів референдумів. Тому досвід зарубіжних (у тому числі європейських) країн видається цікавим в контексті вдосконалення положень вітчизняного кримінального законодавства, чому будуть присвячені подальші наукові дослідження автора.

Література:

1. Колодін Д. Відповідальність за фальсифікацію виборчої документації за кримінальним законодавством європейських та інших зарубіжних країн / Д. Колодін // Актуальні проблеми європейської інтеграції. Збірник статей з питань європейської інтеграції та права / за ред. Дмитра Ягунова. – Суми : ПП Кочубей Н. В., 2011. – Вип. 7. – 276 с.
2. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 253 с.
3. Уголовный кодекс Голландии. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – С. 261 - 262.
4. Ответственность за нарушение избирательных прав граждан в законодательстве зарубежных стран. – М. : Норма, 2005.
5. Criminal Code (Germany). As promulgated on 13 November 1998 (Federal Law Gazette I, p. 945, p. 3322) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#107a
6. Уголовный кодекс Республики Болгария. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – С. 126-127.